

Ключевые слова: одаренные дети, программы для одаренных, Национальные стандарты, одаренные ученики, представители языкового и культурного многообразия США.

NATIONAL STANDARDS OF PREPARING TEACHERS FOR WORK WITH GIFTED SCHOOLCHILDREN IN THE USA

I. V. Holubyeva

The article examines the National standards of teacher training for working with gifted students in the United States. The basic requirements for teacher training, who works in classes and programs for gifted children on the basis of research by the National Gifted Children's Association (NAGC) are determined. Three general standards and seven higher requirements (standards) characterizing teachers and other specialists that work in this sphere of education are singled out. The important role of such specialists in working with students in the context of the linguistic and cultural diversity of the United States is underlined.

Key words: Gifted children, gifted programs, National standards, gifted pupils, representatives of the US language and cultural diversity.

Голубєва Ірина Володимирівна – старший викладач кафедри іноземних мов Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна). E-mail: holubeyevairyna@gmail.com

Holubieva Iryna Volodymyrivna – Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages of National University of Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine). E-mail: holubeyevairyna@gmail.com

УДК 37.034

ДУХОВНЕ НАЧАЛО ЯК ЗАПОРУКА МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

О. Ф. Грицюга

У статті висвітлено питання формування духовності особистості в Україні. Актуальність пояснюється кризою традиційної сім'ї, інфляцією, безробіттям, невизначеністю моральних орієнтирів у повсякденному житті й політиці, зниженням рівня життя. Вказано, що пропагування засобами масової інформації культу грошей, насилля, жорстокості впливає на суспільство та призводить до відчуження дітей і молоді від

моралі, до повного заперечення духовності й моральності як особистісно значущих явищ.

Моральний розвиток особистості включає терміни «мораль» і «моральність», що забезпечують дотримання нею існуючих у соціумі правил, норм, принципів поведінки. Вказано, що не кожна моральна особистість духовна, однак кожна духовна людина є моральною. Втрата духовності як найвищого рівня рефлексивної здатності особистісної свідомості, що сприяє зіставленню себе з довершеним моральним взірцем, тотожна втраті людяності.

Духовність особистості внутрішньо мотивована і пов'язана з моральними цінностями й гуманізмом, поглядами на оточення. Під впливом внутрішніх (природні схильності, риси характеру, цінності, принципи) та зовнішніх (особливості сімейного виховання, спілкування з дорослими як взірцями для наслідування, духовність спільноти, діяльність та самореалізація) чинників духовність особистості формується і змінюється протягом її життя. Особистість як носій духовності позначається вірою у Бога, безсмертям людської душі, повагою до соціальних норм, здатністю визнавати свої помилки, готовністю до безкорисливої допомоги іншим, милосердя, вияву вдячності, прощення й покаяння тощо.

Обґрунтовано, що важливими центрами формування особистості, морального її виховання як цілеспрямованої взаємодії дорослого й дитини задля засвоєння моральних норм, формування моральних почуттів і якостей, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки є сім'я і школа. Духовність батьків як перших вчителів дитини сприяє формуванню у неї здатності до творчого саморозвитку, набуття самостійності, засвоєння загальнолюдських духовних, моральних, етичних, естетичних цінностей.

Відродження сімейних традицій, національних цінностей, проведення просвітницько-профілактичної роботи серед батьків, створення умов під час навчально-виховного процесу для духовного саморозвитку й самореалізації особистості, залучення її до спільної праці в школі, громадських організаціях, вдома необхідні для усунення негативних явищ у соціумі.

Ключові слова: духовність, духовне начало, моральність, моральний розвиток, особистість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема формування духовного світу й духовності особистості набуває особливої актуальності, коли в Україні серед дітей і молоді знижується духовність, що пояснюється інфляцією, безробіттям, невизначеністю моральних орієнтирів у повсякденному житті й політиці, зниженням рівня життя.

Пропагування засобами масової інформації культу грошей, насилля, жорстокості впливає на суспільство та призводить до відчуження дітей і молоді від моралі й до повного заперечення духовності й моральності як особистісно значущих явищ. Ускладнюється цей процес кризою в сучасній сім'ї, що не виконує функції залучення дитини до джерел розвитку моральності.

На сьогодні спрямованість соціуму на задоволення матеріальних потреб, зорієнтованість на них спонукає особистість до зміни пріоритетів, ідеалів, що обмежує її практичну діяльність, а відтак і власне зростання.

Вважаємо, що особистість має власні дії підкоряти моральним рішенням й оцінкам, бо поняттю «духовність» як найвищому рівневі рефлексивної здатності особистісної свідомості властиве зіставлення себе з довершеним моральним взірцем.

Наріжним каменем особистісних виявів духовності та базою її розуміння з точки зору християнського віровчення є віра, надія, любов. Моральність неможлива без прилучення особистості до Абсолютного, бо людина – це образ і подоба Бога, а тому здатна до самовдосконалення, подолання власної зарозумілості.

Природною передумовою моральності (К. Леві-Строс, Ж.-Ж. Руссо) вважають вроджену відразу особистості до страждання собі подібного, що передує співчутливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці (В. Баранівський, Л. Олексюк, Л. Сохань та ін.) філософів, які розглядають духовність як сукупність умов осмислення дійсності, (І. Бех, О. Киричук, Г. Костюк, М.Савчин та ін.) психологів, що вивчають сутність психологічних витоків духовних цінностей, (В. Доній, І. Зязюн, С. Русова, Т. Поніманська та ін.), що досліджують сутність духовного розвитку особистості, особливості її духовного виховання, виявляють актуальність у суспільстві.

Проблемі розвитку духовності та морального виховання приділяли увагу Ш. Амонашвілі [1], І. Бех [2], С. Русова [7], В. Сухомлинський [8], Т. Поніманська [5] та ін. На рівень духовності, як зазначає М. Каган [4], впливають воля, інтелект, мислення, свідомість, уява, інтуїція, почуття, здатність до творчості. Згідно з думкою І. Беха [2], моральність особистості як форма суспільної свідомості є суб'єкт-суб'єктним чи суб'єкт-об'єктним ставленням до двох сфер – людей і речей. Успішність становлення моральності, відповідно до поглядів Т. Поніманської [5], залежить від єдності моральної поведінки й свідомості, а також від ролі дорослого як взірця для наслідування.

Про актуальність духовного начала в моральному розвитку особистості свідчать низький рівень суспільної моралі, криміналізація

дитячого середовища, втрата сімейних цінностей тощо. Тому основною метою статті є вивчення духовності як потенційної можливості морального вдосконалення особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «духовність» і «моральність» не схожі. В. Зорін [3] визначає духовність як найважливішу умову морального відродження особистості, пов'язану з її орієнтацією на вищі загальнолюдські цінності: любов, доброту, милосердя, їх утвердження у повсякденному житті.

Під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників духовність особистості формується, а відтак і змінюється протягом її життя. Внутрішні фактори виявляються у природних схильностях, рисах характеру, цінностях і принципах, а зовнішні включають особливості сімейного виховання, духовність спільноти, спілкування з дорослими як взірцями для наслідування, діяльність та самореалізацію.

Т. Тюріна, пов'язуючи духовність зі здатністю особистості бути незалежною, самостійною, вільною, зазначає: «Моральність передбачає орієнтацію людини, в першу чергу, на суспільно-історичні норми та цінності, на конкретні оцінки інших, спільноти» [9, с. 133]. Моральні критерії у соціумі відносні, тому високодуховна особистість, орієнтуючись на своє духовне «я», усвідомлення сенсу життя і призначення у світі, приймає рішення згідно з вищим розумінням добра, істини. Саме духовність з особистості формує індивідуальність, сприяє відповіді на екзистенціальні проблеми щодо сенсу життя, критеріїв добра і зла, істини й неправди.

Духовність особистості внутрішньо мотивована і пов'язана з моральними цінностями й гуманізмом, поглядами на оточення. І. Бех [2] вважає, що духовність «виростає» зсередини разом із «я» особистості і виражається у суспільно значущих прагненнях.

Основу особистості складають духовність як самовиховання, самоосвіта, саморозвиток і моральність. Моральний розвиток характеризується рівнем засвоєння уявлень про моральні норми, сформованість моральної поведінки й почуттів.

Власне духовність і є основою моральності. Не кожна моральна особистість духовна, однак кожна духовна людина є моральною. Втрата духовності тотожна втраті людяності.

Особистість як носій духовності позначається, на думку М. Боришевського, О. Бондаренка, В. Луговий, М. Левшин [6] та ін., такими ознаками в діяльності й поведінці:

віра у Бога, у безсмертя людської душі, що спонукає до безперервного самовдосконалення,

потреба у справедливості,
здатність визнавати свої помилки, переживати почуття провини за підлі вчинки,
виявлене почуття самоповаги та поваги до іншої людини,
здатність і потреба слухати і чути іншого,
готовність до безкорисливої допомоги іншим, милосердя, вияву вдячності, прощення й покаяння,
повага до соціальних норм, законслухняність.

Становлення уявлень особистості про себе, стосунки, світ розпочинається у дошкільному дитинстві одночасно з розвитком гуманізму, любові до батьків, колективізму тощо. Важливими центрами формування особистості, морального її виховання як цілеспрямованої взаємодії дорослого й дитини задля засвоєння моральних норм, формування моральних почуттів і якостей, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки є сім'я і школа. Традиційних національних родин з сімейними традиціями, нормами співжиття й поведінки, народною етикою й мораллю досить мало.

Дитина поступово стає моральною чи аморальною, відповідно до того, в якому середовищі живе й виховується. В. Сухомлинський [8] вважав, що виховання особистості в сім'ї пов'язане з суспільним, бо дитина у дошкільні роки ідентифікує себе зі значущими дорослими – батьками. Їхній особистий приклад, бесіди, настанови, сімейні звичаї впливають на формування духовності. Однак більшість сучасних батьків не спроможна подбати про духовний розвиток нащадків, насамперед націлюючись на задоволення їхніх матеріальних потреб, тому й позитивний вплив сімейного виховання знижується.

Власне духовність батьків як перших вчителів дитини сприяє формуванню у неї здатності до творчого саморозвитку, набуттю самостійності, засвоєнню загальнолюдських духовних, моральних, етичних, естетичних цінностей.

С. Русова [7] вважала основним завданням навчання та виховання дітей дошкільного віку ознайомлення з Законом Божим, творцем світу, його існуванням, морально-етичними принципами, бо творення моральної особистості – стрижень усієї роботи.

Школа відіграє не менш важливу роль під час виховання особистості, успішність якого можлива лише тоді, коли між педагогами і батьками буде довіра і співробітництво задля створення умов творчого самотворення особистості з позицій споконвічних цінностей: любові, добра, істини, краси.

Основою формування духовності вважаємо залучення підростаючого покоління до створення духовних та матеріальних цінностей під час спільної праці в школі, громадських організаціях, вдома.

Визначаючи два джерела духовно-морального розвитку особистості, В. Сухомлинський [8] називає спеціально створені в колективі моральні, творчі, трудові взаємини, слово вихователя задля передачі учням етичних цінностей та середовище, яке є майданчиком для наочних уроків, що розкривають сутність моральних понять. Педагог вважав, що вагомим засобом духовного розвитку особистості, її самоствердження є праця, виховний вплив якої залишається у думках, почуттях вихованця та відображається у його вольовій сфері. В. Сухомлинський вказує: «Утвердження особистості в праці, матеріалізація духовних рис і якостей у тому, що творять руки й розум, – це і є, образно кажучи, нитка, що зв'язує працю й духовне життя» [8, с. 489].

Цікаво, що кількість спільно проведених годин учнями праці в колективі в Україні на відміну від Японії, наприклад, в школах якої нема прибиральниць, а кожен клас почергово прибирає кабінети, коридори, туалети. Так учні вчать бережливо ставитися до навколишнього середовища, працювати в колективі, допомагати та поважати працю свою й інших.

Проаналізувавши визначення понять «духовності» і «моралі», теоретичні аспекти проблеми духовності, обґрунтувавши роль батьків і педагогів у формуванні цієї якості переходимо до емпіричної частини нашої статті. Базою дослідження були учні Рівненської ЗОШ № 13 та студенти Рівненського інституту Університету «Україна». У дослідженні взяли участь 30 респондентів (15 учнів 12-13 років та 15 студентів).

Під час бесіди задавалися питання на розкриття базових християнських цінностей: добра, гідності, істини, любові, краси, совісті, обов'язку тощо, що створюють надійні морально етичні умови для самореалізації і самопізнання особистості. Цікавими були питання щодо співпереживання й співчуття, що виявляли сутність емоційної сфери опитаних. Рівень розвитку емоційної сфери та християнських цінностей у студентів вищий, ніж в учнів. Основними критеріями поняття «щастя» як в учнів, так і студентів є добро, дружба, милосердя, мужність, мудрість, свобода, справедливість тощо.

Спостерігаються низькі показники «милосердя» у (26,7%) школярів та порівняно зі (73,3%) студентами, а також подібні показники зі «співчуття» (відповідно 33,3% та 80,0%) й «справедливості» (26,7% школярів та 80,0% студентів). Низькі показники з «милосердя» й

«співчуття» «справедливості» в учнів пояснюємо особливостями підліткового віку.

Незначні розходження виявили у таких поняттях, як «мужність» (53,3% школярів та 66,7% студентів), «обов'язок» (46,7% школярів та 53,3% студентів).

Однакові кількісні показники з понять «дружба», «добро» як в учнів, так і в студентів виявили різне їх розуміння. Поняття «добро» 73,3% школярами розуміється як розум, ввічливість, а головне наявність матеріальних благ. «Добром» 80,0% студентів вважає «мирне небо над головою», допомога ближньому. Поняття «дружба» 93,3% підлітків розуміє, як спільне проведення з друзями вільного часу, підтримка, а у 93,3% студентів – близька людина.

Як усі студенти, так і учні на питання «Чи віриш ти в Бога?» відповіли ствердно. Здивувала категорична відповідь «ні» 73,3% школярів та 66,7% студентів на питання «Чи розпочинатимете ваше навчання спільною молитвою «Отче наш» українською мовою?»

Відповідь на питання, що вказувало ставлення до спільної праці, яка згуртовує колектив, виявила негативне ставлення до прибирання приміщень як дома, так і в навчальному закладі, не говорячи уже про виконання доручень студентами й учнями.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Моральний розвиток особистості включає терміни «мораль» і «моральність», що забезпечують дотримання нею існуючих у соціумі правил, норм, принципів поведінки. Тому не кожна моральна особистість духовна, однак кожна духовна людина є моральною. Втрата духовності як найвищого рівня рефлексивної здатності особистісної свідомості, що сприяє зіставленню себе з довершеним моральним взірцем, тотожна втраті людяності.

Проблеми духовно-морального розвитку особистості пояснюються кризою духовності в соціумі. Відродження сімейних традицій, національних цінностей, проведення просвітницько-профілактичної роботи серед батьків як взірців для наслідування, створення умов під час навчально-виховного процесу для духовного саморозвитку й самореалізації особистості необхідне для усунення негативних явищ у соціумі. Духовній самореалізації учнів сприятиме впровадження спецкурсів, факультативів з духовно орієнтованих проблем, знайомства з видатними особистостями, результативними є психологічні тренінги, рольові ігри, суспільно корисна чи волонтерська діяльність, де особистість розвиває відповідальність, ініціативу, набуває соціальний досвід, бо враховані її потреби й інтереси.

Перспективи подальшого вивчення можуть бути пов'язані з пошуком ефективних методів підтримки духовно-морального розвитку особистості.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества [Текст] : Книга для учителя / Ш. А. Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 111 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості [Текст]: підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Зорин В. Евразийская мудрость от «А» до «Я» [Электронный ресурс] / В. Зорин. – Режим доступа : www.lib.ru
4. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК Петрополис, 1996. – 416 с.
5. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навчальний посібник / Т. І. Поніманська. – К. : Вища школа, 1993. – 111 с.
6. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / В. Луговой, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.] ; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 260 с.
7. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : [в 5-ти томах] / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 4. 1976. – 640 с.
9. Гюріна Т. Духовна педагогіка: витоки, сутність, перспективи розвитку монографія / Т. Гюріна. – Львів : СПОЛОМ, 2005. – 276с.

ДУХОВНОЕ НАЧАЛО КАК ЗАЛОГ МОРАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

О. Ф. Грицюта

В статье отражен вопрос формирования духовности личности в Украине. Актуальность объясняется кризисом традиционной семьи, инфляцией, безработицей, неопределенностью моральных ориентиров в повседневной жизни и политике, снижением уровня жизни. Указано, что пропагандирование средствами массовой информации культа денег, насилия, жестокости влияет на общество и приводит к отчуждению детей и молодежи от морали, к полному отрицанию духовности и нравственности как личностно значимых явлений.

Моральное развитие личности включает понятия «мораль» и «нравственность», что обеспечивают соблюдение ею существующих в социуме правил, норм, принципов поведения. Указано, что не каждая моральная личность духовная, однако каждый духовный человек является моральным. Потеря духовности как наивысшего уровня рефлексивной способности личностного сознания, которое способствует сопоставлению себя с совершенным моральным образцом, тождественная потеря человечности.

Духовность личности внутренне мотивированная и связанная с моральными ценностями и гуманизмом, взглядами на окружение. Под воздействием внутренних (естественные склонности, черты характера, ценности, принципы) и внешних (особенности семейного воспитания, общения со взрослыми как образцами для наследования, духовность сообщества, деятельность и самореализация) факторов духовность личности формируется и изменяется в течение ее жизни. Личность как носитель духовности характеризуется верой в Бога, бессмертием человеческой души, уважением к социальным нормам, способностью признавать свои ошибки, готовностью к бескорыстной помощи другим, милосердию, проявлению благодарности, прощению и покаянию и т. п. Обоснованно, что важными центрами формирования личности, морального ее воспитания как целеустремленного взаимодействия взрослого и ребенка ради усвоения моральных норм, формирования моральных чувств и качеств, развития моральных мотивов и навыков поведения, есть семья и школа.

Духовность родителей как первых учителей ребенка способствует формированию у нее способности к творческому саморазвитию, приобретению самостоятельности, усвоению общечеловеческих духовных, моральных, этических, эстетических ценностей. Возрождение семейных традиций, национальных ценностей, проведение просветительско-профилактической работы среди родителей, создание условий во время учебно-воспитательного процесса для духовного саморазвития и самореализации личности, привлечение ее к общему труду в школе, общественных организациях, дома необходимы для устранения негативных явлений в социуме.

Ключевые слова: духовность, духовное начало, нравственность, моральное развитие, личность.

SPIRITUALITY AS A GUARANTEE OF MORAL DEVELOPMENT OF A PERSONALITY

O. Grytsiuta

The article highlights the issue of the development of spirituality of a personality in Ukraine. The relevance is due to the crisis of traditional family, inflation, high unemployment rates, uncertain moral compass in daily life and politics and living standards decline. The article also indicates that promoting the cult of money, violence and cruelty by mass media greatly affects the society and consequently leads the children and youth away from morality even up to a complete denial of spirituality and morality as personally meaningful things.

Moral development of personality includes the terms «ethics» and «morality» that ensure the person's compliance with rules, norms and behavior principles existing in society. It is stated that not every moral personality is necessarily spiritual, but every spiritual man is moral. The loss of spirituality as the highest level of reflective ability of person's consciousness is identical to the loss of humanity.

The person's spiritual identity is inwardly motivated; it is connected with moral values, humanity, and views on the environment. Spiritual identity develops and undergoes changes throughout the person's lifetime under the influence of internal factors (such as natural inclinations, character traits, values and principles) as well as the external ones (such as the family education peculiarities, interaction with adults as role models, community's spiritual atmosphere, person's activities and self-realization). The person's spirituality reflects in their faith in God and the immortality of the human soul, their respect for social norms, their ability to acknowledge their own mistakes, their unselfish willingness to help others, to show charity, gratitude, forgiveness and repentance.

The article proves that family and school are two important environments for personality development and moral education; in those environments the learning of ethic norms, the formation of moral feelings and virtues, the development of moral motives and behavioral skills are achieved through purposeful interaction of adult and child. The parents' spiritual level (since they are the first teachers of the child), contributes to the children's ability for the development of creativity, gaining their self-dependence and learning of universal spiritual, moral, ethical and aesthetic values.

The revival of family's and nation's values and traditions, conducting the educational and preventive work among parents, creating conditions during the educational process for spiritual self-development and self-identity, encouraging the children to be involved in teamwork in schools, non-governmental organizations and at homes; all those measures should be taken in order to eliminate many negative phenomena in our society.

Key words: Spirituality, spirit, morality, moral development, personality.

Грицюта Оксана Федорівна – старший викладач кафедри соціальної роботи та гуманітарно-соціальних дисциплін Рівненського інституту Університету «Україна» (м. Рівне, Україна). E-mail: oksanagritsyuta@gmail.com

Hrytsiuta Oksana Fedorivna – Senior Lecturer at the Department of Social Work and Humanitarian and Social Sciences of Rivne Institute of the University «Ukraine» (Rivne, Ukraine). E-mail: oksanagritsyuta@gmail.com